

УДК 330.101:005.51

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

Плахотнік О.О.

Дніпродзержинський державний технічний університет, м. Дніпродзержинськ, Україна

E-mail: andr20076@yandex.ru

В статті розглянуто питання синтезу ефективної системи бюджетування з врахуванням особливостей мережових принципів взаємодії в соціально-економічних системах.

Ключові слова: сучасні концепції менеджменту, мережева економіка, соціально-економічна система, бюджетування, процес.

Вступ. Одним з підсумків ХХ століття стала можливість ведення справ на основі прямих рівноправних зв'язків всіх зі всіма, що отримав назву мережі. Існуюча на сучасному етапі загальнодоступність мережових взаємин та їх свобода від просторово-часових обмежень забезпечені досягненнями в сфері інформаційно-комунікаційних технологій [5].

При цьому перша з соціальних форм, яка змінюється під впливом мережевого стилю поведінки – це соціально-економічна організація суспільства. Самі по собі інтернет-технології дозволяють економічним відносинам, а також процесам створення нематеріальних благ прийняти електронну форму існування, особливість якої полягає в мережевому характері її структури, низької собівартості і в тому, що події в ній відбуваються миттєво [4].

Однак, створення мережі ще не означає, що ефект економії витрат та підвищення ефективності діяльності буде досягнутий. Для досягнення цього ефекту необхідно і друга умова, а саме застосування сучасних ефективних методів управління соціально-економічною системою чи компанією. Дані методи повинні дозволяти, з одного боку, ефективно керувати витратами соціально-економічної системи, з іншого – підвищувати гнучкість виробничого процесу.

Однією з найбільш перспективних управлінських технологій на сьогоднішній день є технологія бюджетування діяльності соціально-економічної системи. Класична система організації бюджетування орієнтована насамперед на відображення основних фінансових показників діяльності соціально-економічної системи. Однак сьогодні цієї інформації вже не достатньо. В умовах зростання конкуренції керівникам мережових соціально-економічних систем необхідно точно прогнозувати ефективність роботи кожного підрозділу в мережі і особливо ефективність підрозділів, що приносять основний прибуток [1, 3].

Для побудови таких та оцінки в рамках системи менеджменту необхідна повна інформація не тільки про плановані фінансові результати діяльності всієї соціально-економічної системи, але і кожного підрозділу окремо. Володіння такою інформацією дозволяє керівникам на підставі аналізу планових витрат приймати правильні управлінські рішення в частині їх оптимізації, а також оцінювати ефективність діяльності кожного підрозділу – елемента мережі та вчасно приймати управлінські рішення по її оптимізації [2].

Проблемами удосконалення соціально-економічних систем шляхом розробки й впровадження цільових стратегій ефективного управління присвячено багато робіт вітчизняних і закордонних учених, серед яких можна виділити, зокрема, роботи: Амоши А.І., Андрієнка В.М., Башаріна Г.П., Бланка І.А., Брейлі Г., Гейця В.М., Данілочкіної Н.Г., Друрі К., Заруби В.Я., Лисенко Ю. Г., Майерса С., Пушкаря О.І., Унковської Т.Є., Чумаченко Н.Г., Шеремета А.Д..

Однак питання, пов'язані формуванням ефективною системи бюджетування в соціально-економічних системах мережевої економіки як управлінської технології, що дозволяє на підставі бюджетів повних доходів та витрат підрозділів виробляти і здійснювати управлінські рішення, в основі якої лежать сучасні інформаційні технології й концепції менеджменту розглянуті недостатньо, що й визначило **мету статті**.

Проведений в рамках наукового дослідження аналіз процесів менеджменту в соціально-економічних системах показав наступні найбільші труднощі (завдання) бюджетного управління, серед яких:

- коректний збір даних для бюджетування в умовах територіального розподілу елементів (структурних одиниць) соціально-економічної системи мережевої економіки;
- доведення стратегічних планів керівництва соціально-економічної системи до менеджменту окремих структурних одиниць мережі;
- скорочення часу на підготовку та подальший аналіз виконання зведеного бюджету соціально-економічної мережі за наявності великого асортименту послуг та продукції, що реалізовується окремими структурними одиницями мережі та великою кількістю міжструктурних зв'язків;
- скорочення обсягів трудовитрат фінансових фахівців на консолідацію даних з окремих структурних одиниць мережі і перевірку коректності отриманих результатів;
- оцінка ефективності діючих структурних одиниць мережі і планування інвестицій у відкриття нових.

Основні результати дослідження. Для вирішення перелічених завдань була розроблена методика організації бюджетування в соціально-економічних системах мережевої економіки, що розширює наукові положення теорії економічних систем в частині удосконалення системи управління. Ця методика передбачає використання сучасних інструментів реалізації фінансово-орієнтованого менеджменту на основі контролінгу та дозволяє синтезувати систему управління соціально-економічною системою, орієнтовану на стратегічну та оперативну оцінку досягнення поставлених керівництвом цілей, планування виділення під ці цілі необхідних ресурсів, а також оцінка доступності цих ресурсів в момент їх потреби.

Для представлення основних засад розробленої методики використаємо систему взаємозв'язків у структурі системи бюджетування соціально-економічної системи мережевої економіки, що наведена у вигляді схеми на рис. 1. Ключовим елементами представленої структури, є: зведений бюджет соціально-економічної

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

системи; окремі бюджети структурних одиниць соціально-економічної системи; взаємозв'язки між бюджетами та соціально-економічними системами.

Представлена на рис.1 структура складається з наступних взаємозв'язків:

- узагальнення та групування – для реалізації бюджетних відносин «головний-детальний» між зведеним бюджетом соціально-економічної системи та бюджетами структурної одиниці (суцільні лінії на рис.1);

- трансферти та алокації – для реалізації бюджетних відносин між бюджетами структурних одиниць соціально-економічної системи (пунктирні лінії на рис.1);

- взаємодії різних соціально-економічних систем – для реалізації економічної мережевої взаємодії (лінії зі стрілками на рис.1).

Із зведеним бюджетом соціально-економічної системи та окремими бюджетами структурних одиниць соціально-економічної системи в рамках дослідження асоційовані наступні уявлення: в широкому сенсі – деталізований план діяльності соціально-економічної системи, спрямований на досягнення цілей її функціонування, що містить планові показники на певну перспективу; у вузькому сенсі – офіційний документ, представлений у вигляді кошторису, таблиці, відомості доходів і витрат соціально-економічної системи на певний період часу.

Зведений бюджет соціально-економічної системи охоплює всі напрями її діяльності і включає в себе в якості складових частин: операційний план (показники по поточних господарських операціях), фінансовий план (величину і структуру фінансових надходжень і видатків), інвестиційний план (капітальне будівництво та закупівля основних засобів).

Формування множини статей зведеного бюджету соціально-економічної системи виконується шляхом деталізації кожного розділу фінансового звіту про прибутки і збитки. Крім того, формування множини статей повинно виконуватися на основі господарських операцій. Це дозволяє адаптувати облік на підставі системи бюджетування до традиційних форм бухгалтерського обліку, існуючим у соціально-економічній системі. Під господарською операцією будемо розуміти найпростішу подію в діяльності соціально-економічної системи, що викликає виникнення доходів, витрат, надходжень / виплат грошових коштів, формування залишків або рух товарно-матеріальних цінностей.

Організаційно-фінансова структура, що представлена на рис.1 у вигляді окремих бюджетів структурних одиниць, визначає порядок формування фінансових результатів і розподіл відповідальності за досягнення загального результату соціально-економічної системи. Організаційно-фінансова структура дозволяє соціально-економічній системі вести внутрішню облікову політику, відстежувати рух ресурсів та оцінювати ефективність управління ними. Наявність організаційно-фінансової структури дозволяє керівникам соціально-економічної системи відслідковувати межі діяльності організаційно-функціональних підрозділів, оцінювати, контролювати і координувати діяльність організаційно-функціональних підрозділів.

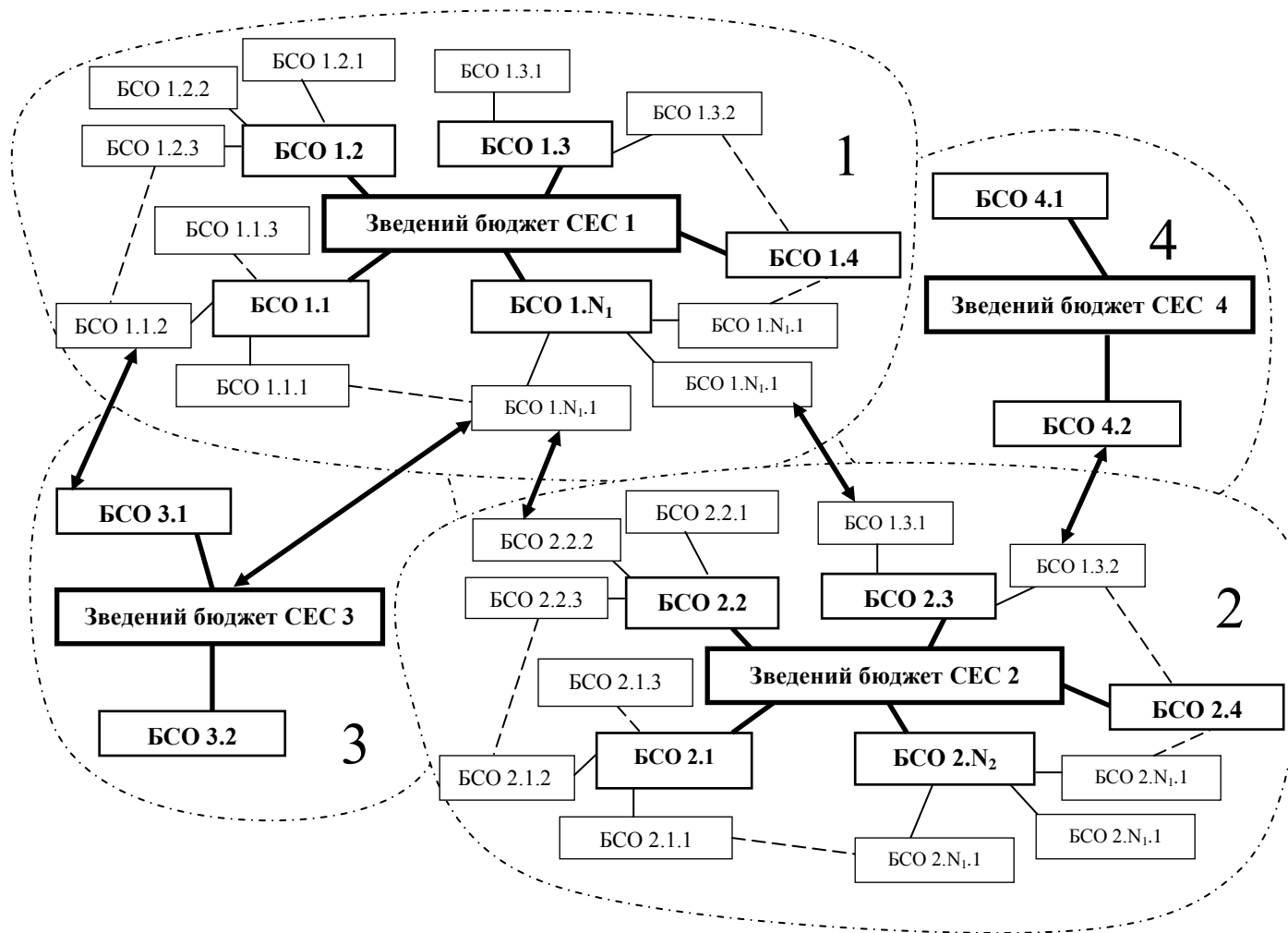

Рис. 1. Взаємозв'язки у структурі системи бюджетування соціально-економічної системи мережевої економіки

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

Сформована множина бюджетів структурних одиниць, їх ієрархічна підпорядкованість і класи визначаються внутрішнім регламентним документом соціально-економічної системи – положенням. Структура положення включає в себе наступні розділи:

- опис класів бюджетів структурних одиниць;
- опис складу бюджетів структурних одиниць;
- опис ієрархії бюджетів структурних одиниць;
- перелік керівників бюджетів структурних одиниць і їх повноваження;
- порядок обчислення (планування та обліку) фінансових результатів діяльності на основі застосування системи ключових показників.

Для бюджетів структурних одиниць характерна певна фінансова самостійність, тобто їх керівникам делеговані повноваження по управлінню фінансовими коштами. Діяльність бюджетів структурних одиниць планується і контролюється через систему бюджетних показників – статей бюджету. Виконуючи функціональні обов'язки, кожна структурна одиниця соціально-економічної системи вносить вклад у загальний фінансовий результат у вигляді принесених доходів або виконуваних витрат.

Керівнику структурної одиниці делеговані повноваження і визначена відповідальність за: своєчасність формування планів і бюджетів, обґрунтованість планів і бюджетів, досягнення контрольних показників діяльності, обґрунтованість витрат ресурсів, що виникають в ході діяльності, ведення управлінського обліку і формування звітів, якість (вірогідність і однозначність) планової та звітної інформації.

Прибутковість або видатковість структурної одиниці соціально-економічної системи визначається в залежності від виду його функціональної діяльності і, відповідно, управлінських рішень, які приймаються у процесі функціонування.

В рамках дослідження були адаптовані до умов мережевої економіки наступні підходи до побудови системи бюджетування та операційних бюджетів соціально-економічної системи:

- функціональний підхід. У рамках цього підходу множина бюджетів структурних одиниць формується на підставі переліку основних бізнес-функцій соціально-економічної системи. Розроблені бюджети носять назву функціональних бюджетів соціально-економічної системи, а система бюджетування є функціональною;

- дивізіональний підхід. У рамках цього підходу множина бюджетів структурних одиниць формується на підставі переліку структурних підрозділів. Розроблені бюджети називаються дивізіональними бюджетами, а система бюджетування – дивізіональною;

- процесно-орієнтований підхід. У рамках цього підходу множина бюджетів структурних одиниць формується на підставі переліку наскрізних бізнес-процесів, які утворюють процесну модель функціонування соціально-економічної системи. Розроблені бюджети називаються процесними, а система бюджетування – системою процесно-орієнтованого бюджетного управління.

За функціональним і дивізіональним підходами при побудові моделі системи бюджетування соціально-економічної системи закріпилася назва – традиційне бюджетування, а за бюджетами структурних одиниць, які отримані на підставі цих підходів – традиційні бюджети.

Поєднавши за допомогою системи бюджетування виконання функціональних обов'язків з фінансовими показниками доходів або витрат і, визначивши тим самим, двоєдину відповідальність, структурні одиниці соціально-економічної системи перетворюються на центр прийняття рішень. Структурна одиниця соціально-економічної системи повинна виконувати свої функціональні обов'язки за умови дотримання встановленого для нього рівня фінансової відповідальності, що є ключовим принципом реалізації фінансово-орієнтованого менеджменту.

Управління соціально-економічною системою з використанням мережі бюджетів структурних одиниць володіє перевагами, серед яких:

- можливість розмежування відповідальності за досягнення конкретних показників окремими структурними одиницями;
- можливість оцінки результатів роботи структурної одиниці;
- можливість оперативної координації дії структурної одиниці;
- можливість створення ефективної системи мотивації співробітників структурної одиниці для виконання поставлених завдань.

Увага керівника структурної одиниці концентрується на показниках роботи довіреного йому одиниці, підвищується оперативність і обґрунтованість прийняття управлінських рішень. У керівництва соціально-економічної системи звільняється час для вирішення стратегічних завдань.

Функціонування принципів бюджетування, що запропоновані в рамках методики для соціально-економічної системи мережевої економіки, має циклічний характер. Часовий інтервал, на якому здійснюється бюджетування і для якого розробляється система бюджетів, називається бюджетним періодом. В рамках методики пропонується виділяти наступні етапи бюджетного циклу:

1. Етап планування (відбувається до початку бюджетного періоду): постановка цілей на бюджетний період; збір інформації для розробки бюджету; аналіз і узагальнення зібраної інформації, формування проекту бюджету; оцінка проекту бюджету і при необхідності його коригування; затвердження бюджету.

2. Етап реалізації (включає виконання бюджету та поточні аналітичні процедури): виконання бюджету та поточна коректування показників; поточний і підсумковий аналіз відхилень.

3. Завершальний етап (включає підготовку підсумкових звітів та їх аналіз): представлення звіту про виконання бюджету та аналіз досягнення цілей соціально-економічної системи за звітний період; розробка рекомендацій для коригування бюджету поточного періоду і розробки бюджетів майбутніх періодів.

Висновки.

Розглянуті концептуальні основи моделювання процесів бюджетування в соціально-економічних системах мережевої економіки забезпечують формальний опис реалізованих в них процесів стратегічного і оперативного планування, а

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

також визначають базові принципи, закладені в схему розрахунків всіх показників звітних бюджетних форм.

Формальне представлення основних компонентів системи бюджетування дозволяє розробити механізми її впровадження в існуючу систему управління соціально-економічною системою.

Список літератури

1. Беккер Й. Менеджментпроцессов / Й. Беккер, Л. Вилков, В. Таратухин, М. Кугелер, М. Роземанн. – М.: Эксмо, 2007. – 384 с.
2. Бюджетуваннявеконімічнихсистемах / [заред. д.е.н., проф. АндрієнкоВ.М., д.е.н., проф. чл.-кор. НАН України Лисенко Ю.Г.]– Донецьк.: Юго-Восток, 2009. – 360 с.
3. Бримсон Д. Процессно-ориентированное бюджетирование. Внедрение нового инструмента управления стоимостью компании / Джеймс Бримсон, Джон Антос при участии Джея Коллинза; [пер. с англ. В.Д.Горюновой; под общ. ред. В.В. Неудачина]. – М.: Вершина, 2007. – 306 с.
4. Стрельцов М.О. О сущности и предмете сетевой экономики / М.О. Стрельцов // РИСК: Ресурсы, Информация, Снабжение, Конкуренция. – 2009. – № 3. – С. 45-48.
5. Carley Kathleen M. Smart Agents and Organizations of the Future [Electronicresource] / Kathleen M. Carley // Carnegie Mellon University, working paper. – 2001. –Access mode: <http://hss.cmu.edu/departments/sds/faculty/carley/Carley2001.pdf>

Поступила в редакцію 01.12.2012 г.

Плахотник Е.А. Формирование эффективной системы бюджетирования в социально-экономических системах сетевой экономики / Е.А. Плахотник // Ученые записки ТНУ. Серия: Экономика и управление. – 2012. – Т. 25 (64), № 4. – С. 175-181.

В статье рассмотрен вопрос синтеза эффективной системы бюджетирования с учетом особенностей сетевых принципов взаимодействия в социально-экономических системах.

Ключевые слова: современные концепции менеджмента, сетевая экономика, социально-экономическая система, бюджетирование, процесс.

Plakhotnik E.A. Formation of effective system of budgeting in social and economic systems of network economy / E.A. Plakhotnik // Uchenye zapiski TNU. Series: Economy and management. – 2012. – Vol. 25 (64), № 4. – P. 175-181.

The question of synthesis of the effective system of budgeting taking into account the features of network principles of co-operation in the socio-economic systems is considered in the article.

Keywords: modern conceptions of management, network economy, socio-economic system, budgeting, process.